

SOCIALNE RAZMERE V SLOVENIJI PO IZBRANIH KAZALCIH

Vladimir Drozg

dr., profesor geografije in zgodovine, izredni profesor
Oddelek za geografijo
Filozofska fakulteta
Univerza v Mariboru
Koroška cesta 160, SI-2000 Maribor, Slovenija
e-mail: vlado.drozg@um.si

UDK: 911.3:30

COBISS: 1.01

Izvleček

Socialne razmere v Sloveniji po izbranih kazalcih

V prispevku so prikazane nekatere socialne razmere v Sloveniji na podlagi izbranih kazalcev. Kazalce socialnih razmer smo razdelili v štiri sklope, in sicer: vitalnost prebivalstva, socialna infrastruktura, materialno blagostanje ljudi ter socialno ranljive skupine prebivalcev. Podatki so zbrani in prikazani na nivoju statističnih regij. Rezultati analize podatkov niso obetavni. Slovensko prebivalstvo se hitro stara, demografska rast je posledica priseljevanj in ne naravne rasti, socialna neenakost se povečuje, obseg sredstev za socialne namene v državnem proračunu se zmanjšuje, število socialno ranljivih oseb narašča, regionalne razlike se povečujejo.

Ključne besede

socialna struktura, statistične regije, Slovenija

Abstract

Social circumstances in Slovenia according to selected elements

The paper shows some characteristics of social structure of Slovenia. The elements of social structure are discussed in four groups: vitality of population, social infrastructure, material wealth of population and social vulnerable social groups. The situation in discussed areas is not very promising. The population is ageing rapidly; the trends of demographic growth are not favourable because the number of people is growing due to immigration and not due to natural growth; social inequality is growing, social systems prevent social collapse; budget expenditures in the future will show the most severe cuts into social activities while regional differences will not decrease but rather the opposite. The number of people risking poverty has been increasing, so are the numbers of recipients of social support.

Key words

Social structure, statistical regions, Slovenia

Uredništvo je članek prejelo 3. 12. 2015

1. Uvod in namen prispevka

Prikazovanje ekonomskih razmer na določenem območju je v geografiji pogosta in uveljavljena tema. Drugače pa je s socialnimi razmerami, ki so prav tako del družbene in prostorske stvarnosti, a jim v geografiji posvečamo manj pozornosti. Morda zato, ker v prostoru niso neposredno vidne, morda zato, ker za prikazovanje socialnih razmer pogosto uporabljamo posredne kazalce, ki so bolj ali manj vsi povezani s prebivalstvom. Vendar pojma socialne razmere (tudi socialna struktura), ni mogoče povsem povezati s prebivalstvom, ker je vsebinsko širši. Pod pojmom »socialne razmere« razumemo okoliščine, ki se nanašajo na vitalnost prebivalstva, kakovost življenja ter na institucionalne pogoje za zadovoljevanje človekovih potreb. Nekoliko bolj določno lahko socialne razmere označimo kot osebne in družbene pogoje za življenje ljudi, kar se nanaša na dohodkovni položaj posameznika (in gospodinjstva), materialno blaginjo (opremljenost gospodinjstev z materialnimi dobrinami), materialno prikrajšanost, tveganje za revščino in socialno izključenost. Pomembni so tudi nematerialni vidiki socialnega položaja, kot je dostop do zdravstvenih in socialnih storitev, možnosti izobraževanja, kulturnega udejstvovanja, participacija na različnih področjih družbenega življenja. Pojem socialne razmere je soroden pojmu gospodarske razmere ali pojmu regionalna politika – vsi se nanašajo na določene pokrajnotvorne elemente, lastnosti sistema in posredno, na prostorske značilnosti. Slednje v smislu regionalnih razlik in neenakosti. Namen besedila je prikazati izbrane kazalce socialnih razmer v Sloveniji med letoma 2004 in 2014.

2. Metodološka pojasnila in kazalci socialnih razmer

Osnovno metodološko vprašanje je, s katerimi kazalci je primerno prikazati socialne razmere, na kakšnem teritorialnem nivoju ter v kakšnem časovnem obdobju? Pri izboru kazalcev socialnih razmer smo izhajali iz opredelitve, ki pravi, da se pojem socialno nanaša na socialne lastnosti prebivalcev, njihove pogoje za življenje (preživljanje) in socialno infrastrukturo na obravnavanem območju. Kazalce prikazujemo v treh časovnih presekih, in sicer leta 2000, tik pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo, leta 2004 ter zadnji dosegljiv podatek, ki je običajno za leto 2014, pri čemer je potrebno opozoriti, da časovne vrste uporabljenih podatkov niso vedno enake. S tem želimo prikazati trend in spreminjanje vrednosti posameznega kazalca. Izbrane socialne kazalce prikazujemo še iz regionalnega vidika, ki kaže razmere v posameznih delih Slovenije, s čemer želimo pokazati regionalno diferenciranost socialnih razmer. Predpostavljamo namreč, da se socialne razmere razlikujejo po posameznih delih Slovenije. Uporabljali smo podatke Statističnega urada Republike Slovenije. Izbrane kazalce socialnega razvoja smo združili v štiri vsebinske sklope:

1. Vitalnost prebivalcev
2. Socialna infrastruktura
3. Materialno blagostanje ljudi
4. Socialno ranljive skupine.

Socialne razmere lahko bolje spoznamo, če poznamo razmere iz katerih so nastale. Zato podajamo kratek oris družbenih razmer v Sloveniji ob koncu prejšnjega stoletja.

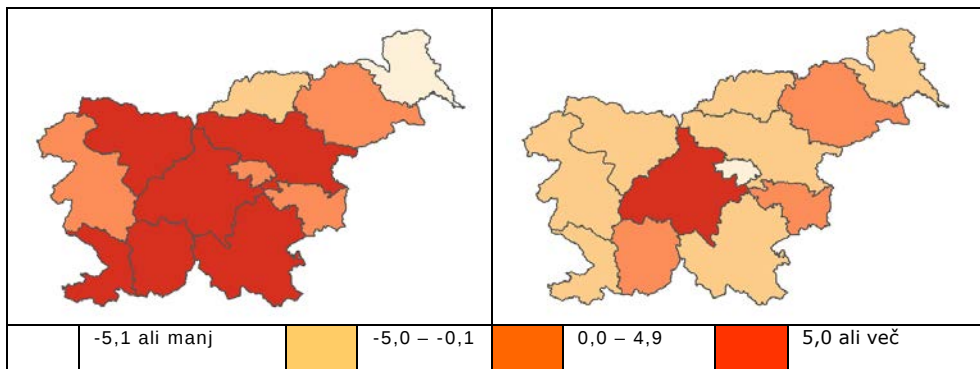
3. Družbene razmere v Sloveniji na prehodu v 21. stoletje

V Sloveniji je dobrih 40 let, od leta 1945 do 1991, družbeni sistem temeljil na socialni enakosti (zmanjševanju socialnih razlik med ljudmi), polni zaposlenosti ter močni vlogi države pri razvoju družbenih dejavnosti, to je zdravstva, kulture in šolstva. Gospodarstvo je slonelo na industrijskih panogah, deloma še na turizmu. Regionalni razvoj je temeljil na konceptu policentrizma, ki je v 80-tih letih sicer doživel nekaj modifikacij, a kljub temu je bil enakomeren razvoj celotnega (republiškega) teritorija ena od stalnic ekonomskega in socialnega razvoja Slovenije. Po letu 1991 so se razmere močno spremenile. Pojavi zasebne lastnine, podjetništva in zasebne iniciative so močno omajali nekdanjo socialno stabilnost sistema in socialno varnost prebivalcev. Socialne razlike med ljudmi so se pričele povečevati, zaposlitev ni bila več samoumevna, nasprotno, vse bolj je postala privilegij. Skrb države za socialne razmere je pričela usihati, del socialnih dejavnosti je iz državnih prešel v zasebne roke. Prišlo je tudi do prestrukturiranja gospodarstva; veliko industrijskih podjetij je propadlo, povečal pa se je pomen storitvenih dejavnosti. Ob tem se je spremenila razmestitev gospodarskih subjektov; gospodarska moč številnih industrijskih mest je zelo oslabela, okrepila pa se je vloga središč storitvenih dejavnosti. Zaradi propada industrijskih podjetij so razlike v razvitosti posameznih regij pričele naraščati. Po letu 1994 je gospodarska rast ponovno oživela in do leta 2006 je Slovenija veljala za eno od perspektivnejših gospodarstev med novimi članicami Unije. Zaradi pozitivne gospodarske rasti in konjunktura tudi v drugih evropskih državah (po mnenju mnogih pa zaradi širjenja neoliberalistične politike, ki sledi interesom kapitala, ne pa interesom ljudi) so se številna slovenska podjetja, pa tudi država, pričela zadolževati pri tujih bankah. Ko je ta ugoden investicijski cikel ugasnil in je nastopila gospodarska kriza (leta 2008), so se gospodarske in socialne razmere v Sloveniji čez noč spremenile. Zasebni dolgovi nekdanjih kreditojemalcev so postali del državnega dolga, država je bila prisiljena sprejeti ostre varčevalne ukrepe, ki so močno prizadeli socialne dejavnosti. Raven BDP na prebivalca po kupni moči se je od leta 2008 (ko je dosegel 91 % povprečja EU) do leta 2010 znižala za sedem odstotnih točk in je do leta 2013 ostala na ravni 84 % povprečja EU. Slovenija se zato uvršča med države Evropske unije z največjim poslabšanjem gospodarske aktivnosti, trga dela in javnih financ od začetka gospodarske krize. V letu 2015 so se pokazali prvi znaki okrevanja gospodarstva, s tem pa tudi izboljšanja socialnih razmer.

4. Vitalnost prebivalstva

Pod tem pojmom razumemo naravni prirast, migracijski prirast, starostno strukturo in stopnjo demografske rasti prebivalcev. Vsaj od leta 1990 nastaja v Sloveniji drugačna razmestitev prebivalcev, za katero je značilna koncentracija v obmestjih večjih mest. Predpostavljamo, da je to posledica propada industrijskih obratov na podeželju in razvoja storitvenih dejavnosti v večjih mestih. Disperzna poselitev na podeželju se sicer ohranja, vendar število prebivalcev na teh območjih stagnira ali se zmanjšuje. Demografska rast je intenzivnejša na gospodarsko stabilnejših (razvitejših) delih podeželja in v gospodarsko hitreje razvijajočih se mestih. Na nivoju statističnih regij se ta proces kaže v naraščanju števila prebivalcev v osrednji in zahodnih regijah, v statističnih regijah na vzhodnem delu države pa je demografski razvoj manj intenziven, ponekod celo negativen. Najbolj se število prebivalcev povečuje v Osrednjeslovenski ter v Obalno Kraški regiji, in to skozi celotno opazovano obdobje. Pozitivna demografska rast je zabeležena še v jugovzhodni Sloveniji, Gorenjski, Primorski, Savinjski in Podravske regiji; v zadnjih

dveh bi lahko govorili tudi o pozitivni stagnaciji. Število prebivalcev narašča v slabi polovici vseh regij. Največje zmanjšanje števila prebivalcev je v Zasavski regiji, nekoliko manjše v Pomurski in Koroški, v Goriški in Posavski regiji pa lahko govorimo o (negativni) stagnaciji. Tak demografski razvoj spremljamo že od sredine 90-tih let, po letu 2004 se ni niti okrepil, niti oslabil.

Slika 1: Skupni prirast števila prebivalcev po statističnih regijah 2008 in 2014.

Skupni prirast je seštevek naravnega in selitvenega prirasta na določenem območju v koledarskem letu.

Vir: Stat.si, lastni preračun.

Regija	2000	2004	2008	2010	2014	indeks 2004/2014
Pomurska	124761	122879	121824	119349	117133	95,3
Podravska	319835	319186	321781	322949	323328	101,3
Koroška	74077	73816	73714	72713	71546	96,9
Savinjska	256693	257105	261243	260039	259853	101
Zasavska	46365	45660	45226	44483	42983	94,1
Posavska	70518	70117	70353	70192	69958	99,7
JV slovenska	137771	138851	141547	142408	142405	102,5
Osrednjeslovenska	489172	495663	508607	531811	546314	110,2
Gorenjska	196716	198275	201254	203192	203894	102,8
Primorsko notr.	50517	50937	52083	52256	52449	102,9
Goriška	120145	119532	120329	119126	118374	99
Obalno kraška	103702	104983	107905	110743	112848	107,4

Tabela 1: Število prebivalcev po statističnih regijah.

Vir: stat.si/podatkovni portal.

4.1 Selitveni prirast

Rast števila prebivalcev v posameznih regijah ni povezana zgolj s pozitivnim naravnim gibanjem. Marsikje je pozitiven selitveni prirast pomembnejši dejavnik demografske rasti. Regije priseljevanja so Osrednjeslovenska, kamor je priseljevanje najintenzivnejše, Obalno kraška, Notranjska, JV Slovenija in Podravska. Največ izseljenih je iz Pomurske, Koroške, Savinjske, Goriške in Gorenjske regije. Značilno je, da so migracijski tokovi dokaj stalni in se v

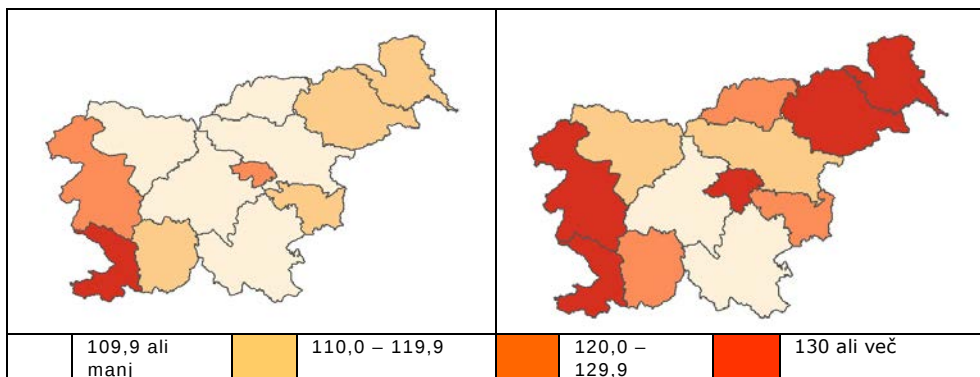
obravnavanem obdobju niso veliko spreminjali. Povečuje se tudi število meddržavnih migrantov. V letu 2013 se je iz Slovenije izselilo 5539 več oseb, kot se jih je priselilo. Največ priseljencev je bilo iz Bosne in Hercegovine (295), največ Slovencev se je izselilo v Nemčijo (14%) (Statopis 2014, 13).

4.2 Naravni prirast

Drugi dejavnik, ki vpliva na število prebivalcev je naravni prirast. Regije, kjer je naravni prirast negativen so Pomurska, Podravska, Zasavska, Posavska, v posameznih letih tudi Notranjsko kraška, Goriška in Obalno kraška (do leta 2008). Največji naravni prirast je v Osrednjeslovenski (3,4 na 1000 prebivalcev), Gorenjski regiji, Jugovzhodni Sloveniji ter Koroški regiji. Tako pri naravni rasti kot pri selitvah se pojavlja podoben vzorec: regije na robu Slovenije izgubljajo prebivalce, regije v osredju in jugozahodu pa se demografsko krepijo.

4.3 Starostni indeks

Posledice demografske rasti ter razmestitve prebivalcev se kažejo v starostni sestavi. Ta je skrb vzbujačoča v celotni Sloveniji, nekatere regije pa so še posebej ogrožene. To najbolj velja za Pomursko, Zasavsko in Posavsko regijo, pa tudi za Podravsko in Goriško regijo. V vseh naštetih je starostni indeks krepko čez 130. Tudi v regijah iz nasprotnega pola razmere niso najboljše, saj je najnižji starostni indeks v Jugovzhodni Sloveniji in znaša 106,6, v Osrednjeslovenski regiji 107,1, v Gorenjski pa 113 (leta 2014). Leta 2000 je bil starostni indeks v 12 regijah pod 100, takrat najvišji indeks pa je bil manjši od najmanjšega iz leta 2014. Najvišji starostni indeks je v regijah na vzhodnem delu Slovenije.

Slika 2: Indeks staranja prebivalstva po statističnih regijah leta 2005 in 2014.

Vir: SURS – STAGE.

Slovenija sodi med hitro starajoče se družbe. V prvi polovici leta 2014 je bilo med vsemi prebivalci 17,5 % starih 65 ali več let, kar je 0,2 odstotne točke več kot konec leta 2013 in 0,5 odstotne točke več kot konec leta 2012. Že od sredine leta 2003 je več starega kot mladega prebivalstva; delež prebivalcev, mlajših od 15 let je v prvi polovici leta 2014 znašal 14,6 %, delež prebivalcev starih 65 let in več pa 17,5 %. Intenziteta staranja prebivalstva se kaže v povečevanju števila prejemnikov pokojnin. V letu 2013 je število upokojencev prvič preseгло 600 000, kar je 3 % (oz. 16.903 oseb) več kot v letu 2012. (Socialni položaj... 2015, 19)

5. Socialna infrastruktura

Pojem socialna infrastruktura pomeni mrežo izobraževalnih, zdravstvenih in kulturnih ustanov ter sistem, v katerem so te storitve dostopne ljudem. Če tej opredelitvi dodamo še skrb za socialno ranljive člane družbe ter sistem, ki je naravnan tako, da so storitve dostopne čim večjemu krogu ljudi, govorimo o socialni državi. Ta je bila v času socialističnega družbenega sistema zelo razvita in je obsegala zajamčeno delo, socialno pomoč, različne subvencije, brezplačno zdravstvo in šolstvo ter subvencionirane kulturne dejavnosti. Ker je področje socialne infrastrukture zelo obsežno, smo za prikaz izbrali samo nekaj najbolj povednih kazalcev.

5.1 Delež izdatkov za zdravstvo, šolstvo in kulturo v državnem proračunu

Od leta 2004 dalje je za družbene dejavnosti namenjenih vse manj proračunskih sredstev. To pomeni, da je njihovo delovanje prepuščeno trgu in zasebnikom, oziroma, da se država odpoveduje sofinanciranju nekaterih socialnih dejavnosti, zaradi česar so te dražje in zato neenako dostopne vsem prebivalcem.

	2004	2008	2015
Kultura	2,09	2,0	1,6
Zdravstvo	1,18	1,06	0,92
Šolstvo	19,6	14,97	16,4
Sociala	16,87	14,6	16,11
Proračunski izdatki skupaj	100	100	100

Tabela 2: Delež sredstev v proračunu države po posameznih letih.

Vir podatkov: Ministrstvo za finance, proračun za posamezno leto, posebni del, lastni preračun.

Iz Tabele 2 je razvidno zmanjševanje izdatkov za kulturo, ki se manjšajo skozi celotno opazovano obdobje, zaradi česar je zmanjšan obseg kulturne produkcije. Prav tako se zmanjšujejo izdatki za zdravstvo, pri čemer del dejavnost javnih zdravstvenih zavodov prevzemajo zasebni zdravstveni zavodi, vendar njihove usluge niso dostopne vsem prebivalcem. Izdatki za šolstvo in socialo so se do pojava finančne krize prav tako zmanjševali, vendar se v zadnjih letih ponovno povečujejo zaradi vse težjih razmer, v kakršnih živi vse več prebivalcev. Ob tem je potrebno dodati, da je velik del sredstev za socialno pomoč namenjen reševanju socialnih stisk najbolj ogroženih ljudi, ne pa programom, ki bi povečali blagostanje vseh prebivalcev.

5.2 Število izdanih knjižnih naslovov

Eden od kazalcev socialnega stanja je število izdanih naslovov leposlovnih knjig. Zaradi majhnega trga, založniško dejavnost subvencionira država, kar še posebej velja za knjižno produkcijo domačega leposlovja ter ključna dela iz področja tujih literatur. Delež izdanih naslovov izvirnih slovenskih leposlovnih del je med 50 in 60%. V letu 2014 je bilo izdanih 5331 naslovov tiskanih knjig in brošur, kar je 4,9 % več kot v prejšnjem letu. Največ naslovov knjig je izšlo v letu 2008, in sicer 6.358. Knjižna produkcija v letu 2014 je bila od tiste pred šestimi leti še vedno za skoraj petino manjša, upadanje, značilno za zadnja leta, pa se je ustavilo.

	2000	2004	2006	2008	2009	2010	2012	2013	2014
Število izdanih leposlovnih knjig	704	928	1036	1274	1473	1315	1428	1189	1434

Tabela 3: Število izdanih knjižnih naslovov slovenskih leposlovnih del.

Vir: stat.si/podatkovni portal.

5.3 Število kulturnih prireditev

Kulturne prireditve kažejo socialni standard ter obseg kulturnega delovanja. Iz Tabele 4 je razvidno, da se število prireditev v zadnjem desetletju povečuje. Iz tabele sicer ni mogoče razbrati deleža prireditev, ki jih financirajo zasebne, neproračunske organizacije; sklepamo pa, da se delež slednjih povečuje.

	2004	2008	2013
Vse prireditve - skupaj	9341	9370	11087

Tabela 4: Število kulturnih prireditev v kulturnih domovih.

Vir: Stat.si/podatkovni portal.

5.4 Število študentov

Število študentov se zmanjšuje v vseh statističnih regijah, kar je v glavnem posledica manjših generacij, verjetno pa tudi zaostrenih socialnih razmer. Število državnih štipendij in upravičencev socialne pomoči se namreč zmanjšuje, podobno kot obseg socialnih podpor za šolajoče se otroke. Možnosti za izobraževanje pa se že od leta 2004, še posebej pa od leta 2008 povečujejo; število izobraževalnih ustanov in število študijskih programov v državi narašča.

5.5 Število visokošolskih zavodov (državnih in zasebnih)

Število visokošolskih zavodov se povečuje, kar govori o vse večji dostopnosti in možnostih za študij, a hkrati o vse večji konkurenci med izobraževalnimi ustanovami. Pri tem je potrebno vedeti, da so z izjemo ljubljanske Univerze, ostale izobraževalne inštitucije zelo vpete v lokalno okolje, imajo regionalni značaj (kar se krajevnega izvora študentov tiče). Delež sredstev, namenjenih izobraževanju se zadnjih nekaj let sicer povečuje, pri čemer izdatki za osnovnošolsko izobraževanje rastejo hitreje kot izdatki za visokošolsko izobraževanje. Število visokošolskih zavodov se je v zadnjem desetletju zelo povečalo. Leta 2013 so v Sloveniji delovali tri javne in dve zasebni univerzi, en javni samostojni visokošolski zavod in 42 zasebnih samostojnih visokošolskih zavodov. (Vzgoja in izobraževanje ... 2014, 38).

5.6 Izdatki za zdravstvo

Skupni izdatki za zdravstvo se povečujejo že od leta 2003, in sicer nekoliko hitreje kot narašča DBP. Povprečna letna rast izdatkov za zdravstveno varstvo v obdobju od 2003 do 2010 je bila 5,6-odstotna, rast BDP v tem obdobju pa 5,0-odstotna. Po letu 2010 se je rast izdatkov zmanjšala pod stopnjo rasti BDP in takšno razmerje je ohranjeno vse do 2014 (Medmrežje 1). Za zdravje je namenjenih 2085 USD na prebivalca na leto, medtem ko je v Avstriji ta znesek po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije 5427, v Nemčiji 5006, v Švici 9276 USD na prebivalca.

5.7 Dostopnost zdravstvenih uslug

Število prebivalcev na zdravnika se že nekaj let zmanjšuje. Leta 2004 je bilo razmerje 1734 ljudi na zdravnika splošne medicine, leta 2008 se je številka nekoliko povečala, na 1743, leta 2012 pa zmanjšala na 1685. V regionalni razmestitvi zdravstvenih delavcev se odraža mentalna podoba razvitosti Slovenije – v regijah na vzhodnem in južnem delu države je zdravstvenih delavcev veliko manj kot v razvitejših regijah osrednje in zahodne Slovenije.

5.8 Čakalne dobe

Glavni pokazatelj stanja zdravstvenega sistema so čakalne dobe, ki so se v zadnjem letu skokovito podaljšale, čeprav je ta problem poznan že vsaj desetletje. Avgusta lani je na prvi pregled, preiskavo ali operacijo čakalo 164 455 bolnikov, od tega 21 652 bolnikov čez dopustne čakalne dobe. Po podatkih Nacionalnega inštituta za varovanje zdravja, letos čaka 192 330 bolnikov, od tega 30 533 nedopustno dolgo. Vseh čakajočih je torej 17 odstotkov več, nedopustno dolgo pa čaka kar 41 odstotkov bolnikov več kot pred letom dni. Tolikšno poslabšanje zdravstvenega sistema ni zanemarljivo, pač pa urgentno stanje (Zupanič, 2015) V Sloveniji je dobro poskrbljeno za primarno zdravstveno oskrbo, slabše pa za specialistično zdravljenje in to stanje se tudi v razmerah socialnih stisk ljudi ni spremenilo.

6. Materialno blagostanje ljudi

6.1 Opremljenost gospodinjstev z materialnimi dobrinami

Opremljenost gospodinjstev z osnovnimi materialnimi dobrinami je v Sloveniji dobra. Iz Tabele 5 je razvidno, da približno 9/10 gospodinjstev poseduje gospodinjske aparate in dobrine, ki jih uporabljamo vsakodnevno. Regionalnih razlik pri tem nismo zaznali, še najbolj pri posesti osebnega avtomobila – v zahodni Sloveniji ga poseduje več gospodinjstev, kakor v severovzhodni. Slovenska posebnost je tudi visok delež lastniških stanovanj, kar 78% jih je v zasebni lasti (Ljudje, družine, ... 2011, 48).

	2000	2004	2008	2012
Barvni televizor	95.3	96.3	97.1	97.2
Osební računalnik	33.5	48.4	60.9	67.1
Pralni stroji	96.9	96.1	96.4	97.6
Hladilnik	97.2	98.3	98.1	98.5
Osební avtomobil	79.0	78.6	79.3	80.4
Telefon	90,7	86,6	82,2	79,8
Mobilni telefon	22.0	82.3	89.7	93.3

Tabela 5: Opremljenost gospodinjstev z nekaterimi potrošnimi dobrinami.

Vir: stat.si/podatkovni portal.

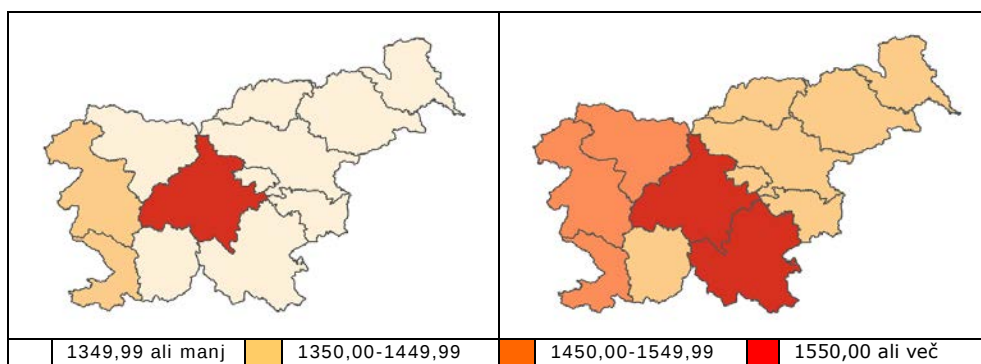
6.2 Uporaba interneta

Računalnik je v letu 2015 imelo 78 % gospodinjstev, prenosni računalnik 60 %, namizni računalnik 46 % in tablični računalnik 24 % gospodinjstev. V primerjavi z letom 2013 – računalnik je takrat imelo 76 % gospodinjstev – se je povečal delež gospodinjstev s prenosnimi in tabličnimi računalniki. Dostop do interneta je v prvem četrtletju 2015 imelo 78 % gospodinjstev.

V zahodni Sloveniji imelo računalnik 84 % gospodinjstev, v vzhodni Sloveniji pa 73 % gospodinjstev. Dostop do interneta je imelo v zahodni Sloveniji 83 %, v vzhodni pa 73 % gospodinjstev. V zahodni Sloveniji je v tem obdobju uporabljalo internet 79 % oseb, starih 16–74 let, v vzhodni Sloveniji pa 68 %. Oseb, ki interneta niso še nikoli uporabljale, je bilo več v vzhodni Sloveniji, 27 %; v zahodni Sloveniji je bilo takih oseb 17 %. Razširjenost informacijsko komunikacijske tehnologije je tudi v primerjavi z drugimi državami članicami EU dobra.

6.3 Življenjske razmere

O zaostrenih socialnih in materialnih pogojih za življenje govorijo naslednji podatki: delež gospodinjstev, ki lahko preživijo mesec s svojimi dohodki brez resnih težav se je vsa leta gibal okoli 10%. Leta 2006 je znašal 16%, do leta 2014 pa se je zmanjšal na 12%; mimogrede, leta 2005 je znašal 10%. Delež gospodinjstev, ki si lahko privoščijo enotedenske letne počitnice se je iz 65% v letu 2005, povečal na 68% leta 2007, potem pa znova upadel na 65% (leto 2014). Delež gospodinjstev v primerno ogrevanem stanovanju pa se je iz 97% v letu 2005 zmanjšal na 93% leta 2014. Kupna moč prebivalcev se je v 8 letih zmanjšala vsaj za 15%, pri čemer je zmanjšanje večje v regijah vzhodne Slovenije, kakor osrednje in zahodne Slovenije.

Slika 3: Bruto plača po statističnih regijah v letih 2008 in 2014.

Vir: SURS –STAGE.

7. Socialno ranljive skupine

Kategorije prebivalcev, ki se jim je socialni položaj v zadnjih dveh letih še posebej poslabšal oziroma ostajajo med najbolj ranljivimi kategorijami prebivalstva, so: enostarševske družine, otroci, dolgotrajno brezposelni in mladi brezposelni, ki ne prejemajo niti denarnega nadomestila zaradi brezposelnosti niti denarne socialne pomoči, starejši z nizkimi dohodki (pokojninami), samske osebe, posamezniki oz. družine iz nižjega srednjega sloja. Revščini so zelo izpostavljeni starejši, saj jih kar dobrih 40% prejema minimalno pokojnino, ki je še nekoliko nižja od mesečnega praga tveganja revščine.

7.1 Prejemniki minimalne plače

Skoraj dve tretjini (v letu 2013: 65,5 %) prejemnikov plač prejema te v višini, ki je nižja od povprečne plače. V letu 2013 je plačo do ravni minimalne plače, ki je v tem letu znašala 783,66 evrov bruto, prejemale 4,9 % zaposlenih. Plačo od minimalne do povprečne plače je prejemale 60,6 % zaposlenih, od povprečne plače do ravni

dveh povprečnih plač 28,7 % zaposlenih, nad to ravno pa le 5,9 % zaposlenih. Kupna moč prebivalcev že od leta 2007 upada.

	do 49 %	od 50 do 60 %	od 61 do 70%	od 71 do 80%	od 84 do 90%	od 91 do 100%	od 101 do 200 %	201 % in več
Deleži prejemnikov	4,9	19,5	12,5	11	9,7	7,9	28,7	5,9

Tabela 6: Deleži prejemnikov plač glede na višino plače, izražene v % od povprečne letne bruto plače (leto 2013).

Vir: Socialni položaj v Sloveniji... 2015, 15.

Struktura zaposlenih po dohodkovnih razredih v letih 2006 do leta 2013 kaže, da se je za slabo tretjino povečal delež zaposlenih, ki se uvrščajo v nižje dohodkovne razrede (do ravni 80 % povprečne plače). (Socialna podoba...; 28). Povedna je tudi višina bruto plače, ki se po regijah kar precej razlikuje. Zopet je prostorski vzorec podoben – v regijah na zahodu in jugovzhodu Slovenije so osebni dohodki višji, kakor v vzhodnem delu države.

Statistična regija	Delež oseb, ki tvegajo revščino (%)		Delež oseb, ki so resno materialno prikrajšane (%)	
	2008	2013	2008	2013
Pomurska	20,1	19,9	9,8	5,1
Podravska	18,8	18,1	9,3	9,2
Koroška	15,2	14,8	6,7	8,0
Savinjska	14,5	15,3	7,5	6,7
Zasavska	9,0	14,0	8,0	8,5
Posavska	14,9	20,1	9,0	6,0
JV Slovenija	12,4	16,2	8,2	7,3
Osrednjeslovenska	8,3	11,1	5,7	5,8
Gorenjska	8,7	12,8	4,0	5,1
Primorsko notranjska	8,2	8,5	2,3	7,0
Goriška	7,6	13,7	4,7	5,9
Obalno-kraška	10,6	14,5	3,5	6,9
SLOVENIJA	12,3	14,5	6,7	6,7

Tabela 7: Delež oseb, ki tvegajo revščino in delež oseb, ki so materialno prikrajšane.

Vir: Socialni položaj v Sloveniji ..., 2015.

7.2 Stopnja tveganja revščine

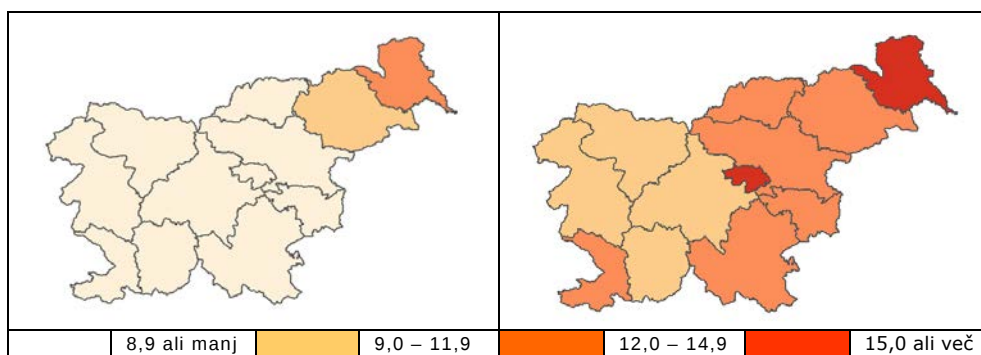
Stopnja tveganja revščine le bila leta 2014 za 2,3 odstotne točke višja kot leta 2005. V letih 2006 do 2009 se je nekoliko zmanjšala, vendar je gospodarska kriza prizadela najbolj ranljive socialne skupine, zato se je stopnja tveganja revščine začela povečevati, leta 2014 je bilo revščini izpostavljenih 14,5 % prebivalcev. Še višji je odstotek ljudi, ki so bili leta 2014 izpostavljeni tveganju socialne izključenosti zaradi svojega materialnega položaja; takih je kar petina prebivalcev.

Regionalni vidik tega pojava kaže, da je bil delež oseb, ki tvegajo revščino v letu 2013 v desetih od dvanajstih regijah večji kot leta 2008, v osmih regijah pa se je povečal delež oseb, ki so materialno prikrajšane. Tokrat niso najbolj izpostavljene regije v vzhodni Sloveniji, temveč regije, ki so po številnih drugih socialnih kazalcih socialno stabilne. Največ materialno prikrajšanih je v Podravski, Zasavski in Koroški regiji, najbolj pa se je delež povečal v Notranjsko kraški, Obalno kraški in Gorenjski regiji. Največ oseb, ki tvegajo revščino je v regijah vzhodne Slovenije, izstopajo

Posavska, Pomurska in Podravska regija, najbolj pa se je tveganje revščine povečalo v Goriški, Gorenjski, Posavski in Obalno kraški regiji.

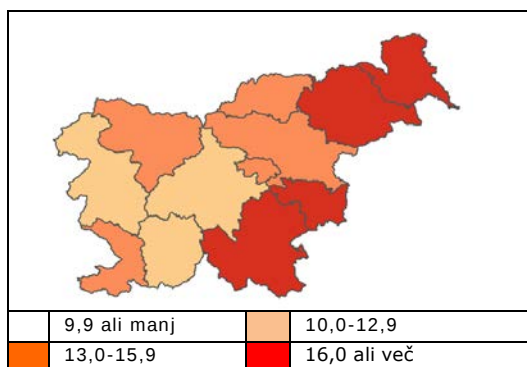
7.3 Brezposelni (mladi in stari nad 50 let)

Socialne razmere presojamo tudi z obsegom brezposelnosti. Ta se je po letu 2007 pričela povečevati. Leta 2004 je bilo brezposelnih 6,7% aktivnega prebivalstva, do leta 2014 je delež narasel na 13,1%. Neugodna je struktura brezposelnih, v starostni kategoriji 15 do 29 let je brezposelnih kar 22,5% (leta 2008 – 9,3%), med starejšimi od 50 let pa 15,4% (leta 2008 – 10,5%). Brezposelnih oseb z visoko izobrazbo je bilo leta 2014 7,3%, leta 2008 pa 3,2%. Tudi v regionalnem pogledu so razlike precejšnje. V statističnih regijah v vzhodnem delu Slovenije je stopnja brezposelnosti višja kakor v zahodnem in osrednjem delu, in to po vseh kategorijah brezposelnosti. Razlika med najvišjo in najnižjo stopnjo brezposelnosti je bila leta 2008 7,8 odstotnih točk (Gorenjska v primerjavi s Pomursko statistično regijo), leta 2014 pa 8,9 odstotnih točk, kar pomeni, da so regionalne razlike povečale.

Slika 4: Stopnja brezposelnosti 2005 in 2014 delež brezposelnih od aktivnega prebivalstva.

Vir: SURS – STAGE.

Slika 5: Stopnja tveganja revščine, 2014.

Vir: SURS – STAGE.

7.4 Prejemniki socialne podpore

Slovenija je za socialno zaščito (finančna pomoč posameznikom v materialni stiski) v letu 2012 namenila 24.4 % BDP. Izdatki za socialno zaščito so sicer najbolj narasli v

letih 2008 in 2009, nekoliko tudi v 2010, kasneje pa ostali na istem nivoju. Visok delež izdatkov za socialno zaščito v DBP lahko pojasnimo s precejšnjim padcem BDP v tem obdobju, medtem ko so izdatki za socialno zaščito ostali na približno isti ravni. Največji delež v strukturi izdatkov za socialno zaščito predstavljajo izdatki za starost (dobrih 40 %), njihov delež se zaradi povečanega upokojevanja v zadnjih letih povečuje. Drugi največji delež v strukturi izdatkov za socialno zaščito je področje zdravstvenega varstva, vendar se ta od leta 2009 ne povečuje bistveno. Od drugih področij socialne zaščite je opazno povečanje izdatkov za brezposelnost.

8. Zaključek

Prikaz socialnih razmer v Sloveniji smo razdelili v štiri sklope: vitalnost prebivalstva, socialna infrastruktura, materialno blagostanje in socialno ranljive skupine prebivalcev. Če povzamemo vsebino podatkov, razmere na obravnavanih področjih niso obetavne. Prebivalstvo se pospešeno stara, trendi demografske rasti niso ugodni, saj se število prebivalcev povečuje zaradi priselitev, ne pa na račun naravne rasti, socialna neenakost je vse večja, socialni sistemi preprečujejo socialni kolaps, proračunski izdatki bodo tudi v prihodnje najbolj zarezali v socialne dejavnosti, regionalne razlike ne bodo manjše, temveč nasprotno. Število ljudi, ki tvegajo revščino se povečuje, prav tako se povečuje število prejemnikov socialne pomoči. Kljub ali zaradi članstva v Evropski uniji, kdo bi vedel?

Literatura

- Eden drugmu ogenj dajmo. Kultura v številkah 2010 – 2012. Ministrstvo za kulturo RS, 2014.
http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Novice/2014/KULTURA_V_STEVIKAH_2010-2012-SLO.pdf
- Ljudje, družine, stanovanja. Registrski popis 2011, Uredili: Danilo Dolenc, Erna Miklič, Barica Razpotnik, Darja Šter. Statistični urad RS, Ljubljana 2011.
- Materialni položaj kulture v Sloveniji. Ministrstvo za kulturo RS, 2011.
http://www.arhiv.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Podatki/Statisticne_informacije/ISI_MK_-_Materialni_polozej_kulture__september_2011.pdf
- Socialni položaj v Sloveniji 2013–2014. mag. Martina Trbanc, dr. Andreja Črnak Meglič, dr. Polona Dremelj, mag. Simona Smolej, Jež Tamara Narat, univ. dipl. soc. Nadja Kovač, univ. dipl. soc. mag., Barbara Kobal Tom. Inštitut za socialno varstvo, Ljubljana, 2015
- Statopis 2014. Statistični urad RS. Ljubljana.
- Vzgoja in izobraževanje v Republiki Sloveniji. Ured. Tanja Taštanoska. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, 2014.
- Zupanič Milena: Čakajočih v zdravstvu 41 odstotkov več, DELO, 8.9.2015.
<http://www.delo.si/novice/slovenija/cakajocih-v-zdravstvu-41-odstotkov-vec.html>
- Medmrežje 1:
<http://www.stat.si/StatWeb/glavnanavigacija/podatki/prikazistaronovico?IdNovice=4776>

DIE SOZIALSTRUKTUR SLOWENIENS NACH AUSGEWÄHLTE MERKMALEN

Zusammenfassung

Angeichts der Zielsetzung, die Sozialstruktur zehn Jahre nach dem Beitritt Sloweniens zur Europäischen Union festzustellen, haben wir eine Analyse ausgewählter sozialer Indikatoren vorbereitet. Unter dem Begriff Sozialstruktur sollen all jene Umstände verstanden werden, die auf die Vitalität der Bevölkerung, die Lebensqualität und die institutionellen Verhältnisse zur Deckung menschlicher Bedürfnisse Bezug nehmen. Ein wenig genauer kann die Sozialstruktur als all jene individuellen und gesellschaftlichen Bedingungen für das Leben der Menschen definiert werden, was Bezug nimmt auf das Einkommen von Individuen (und Haushalten), den materiellen Wohlstand, das Armutsrisiko und das Risiko der sozialen Ausgrenzung. Von Bedeutung sind auch immaterielle Aspekte der sozialen Lage wie beispielsweise der Zugang zu medizinischen und sozialen Dienstleistungen, Bildungsmöglichkeiten, kulturelle Betätigungsmöglichkeiten sowie Partizipation in verschiedenen Bereichen des gesellschaftlichen Lebens. Die Sozialstruktur wird von uns in vier Themenbereichen dargestellt:

1. die Vitalität der Bevölkerung
2. die soziale Infrastruktur
3. der materielle Wohlstand der Bevölkerung
4. sozial gefährdete Bevölkerungsgruppen.

Zur Darstellung der Themenbereiche wurden statistische Angaben, Berichte jeweils zuständiger Ministerien und Analysen öffentlicher Behörden einbezogen.

Die Vitalität der slowenischen Bevölkerung lässt zu wünschen übrig; der Alterungsprozess ist im gesamten Territorium erkennbar, der Alterungsindex für den hier relevanten Zehnjahresabschnitt liegt in allen Regionen über 105, in der Hälfte der Regionen sogar bei mehr als 130. Folglich nimmt die Zahl der Ruheständler (Pensionäre, Rentner) zu und liegt schon bei mehr als einem Drittel der slowenischen Bevölkerung. In einigen Regionen im Osten des Landes ist das natürliche Bevölkerungswachstum sogar negativ. Während in der zentralslowenischen Region und im Südwesten Sloweniens eine Bevölkerungsverdichtung zu beobachten ist, nimmt die Einwohnerzahl im östlichen Teil des Landes ab.

In der Struktur des Staatshaushaltes verringern sich die Ausgaben für Gesundheitswesen, Schulwesen und Kultur, und zwar schon seit dem Jahr 2005. Die Anzahl veröffentlichter Buchtitel nimmt seit 2008 wieder zu, die der kulturellen Veranstaltungen ebenfalls. Die Zahl der Studierenden sinkt aufgrund schrumpfender Geburtenzahlen immer mehr, während die Zahl der Bildungsinstitutionen steigt. Die Ausgaben für das Gesundheitswesen nehmen zwar ein wenig zu, aber aufgrund der teurer gewordenen medizinischen Versorgung und des sinkenden Bruttonutzenprodukts ist der Umfang der Haushaltsmittel immer kleiner.

Der materielle Wohlstand der Bevölkerung ist hinsichtlich der gewählten Indikatoren zufriedenstellend. Mehr als 90% der Haushalte besitzt materielle Güter für den alltäglichen Bedarf (Waschmaschine, Mobiltelefon, Farbfernseher, PKW), 84% waren im Jahr 2013 mit zumindest einem Computer ausgerüstet. Weniger zufriedenstellend sind die Lebensverhältnisse: der Anteil der Haushalte, die mit ihren Einkommen ohne ernste Schwierigkeiten einen Monat lang leben können, lag in allen Jahren bei etwa 10%, im Jahr 2006 betrug er 16%, bis 2014 sank er auf

12%. Der Anteil der Haushalte, die sich einen einwöchigen Sommerurlaub leisten können, stieg von 65% im Jahre 2005 auf 68% im Jahre 2007, sank jedoch wieder auf 65% (im Jahr 2014). Der Anteil der Haushalte mit angemessen beheizter Wohnung sank von 97% im Jahre 2005 auf 93% im Jahre 2014.

Mit der Wirtschaftskrise, die Slowenien im Jahre 2008 erfasste, nahm die soziale Gefährdung der Einwohner Sloweniens zu. Außer der Tatsache, dass die Arbeitslosenzahl stark zunahm, stieg auch die Zahl der in Armut lebenden Personen. Der Grund dafür ist das niedrige Einkommensniveau (60% der Einwohner erhält Mindestlohn), der hohe Anteil der Ruheständler mit minimaler Rente sowie die Einschränkung verschiedener Sozialhilfeleistungen. Während der andauernden Wirtschaftskrise hat die Arbeitslosigkeit insbesondere jüngere Personen- und ältere Personengruppen (über 50 Jahre) stark erfasst. Die Mitgliedschaft in der Europäischen Union ist somit noch kein Garant für ein besseres Leben.